

Ulateigs bok/krigen

Har skapt debatt om et lukket kapittel

Av Per Bangsund, redaksjonssjef i
Tiden Norsk Forlag

Det har de siste dagene vært noen særdeles krasse avisinnlegg om Egil Ulateigs bok «Med rett til å drepe», der det også stilles spørsmål om utgiverforlagets holdning til boken i almenhet og omgangen med bokens historiske fakta i særdeleshet. Jeg skal her svare på noen av spørsmålene som er reist.

Ethvert seriøst forlag vil selvsagt bestrebe seg på å utgi bøker som i sitt saklige innhold er så korrekt som mulig. Ingen forlag vil med viten og vilje utgi bøker som inneholder feil og desinformasjon. Dette er en grunnholdning som Tiden har fulgt og vil følge i sin utgivelsespolitikk.

Da Egil Ulateig kom til forlaget med sitt manuskript, var det ingen tvil i forlaget om at dette inneholdt svært kontroversielle standpunkter. Journalisten og sauebonden la seg ut med det meste av vår offisielle historieskrivning, og slikt vet vi av erfaring at man ikke bør gjøre i Norge om en ønsker å bevare det gode naboskapet.

Det er flere ganger rettet kritisk søkelys på Hjemmefrontens likvidasjoner under krigen. Men fordi de sentrale personene som har kunnskap om hva som egentlig skjedde, har valgt å tie, jfr. Jens Chr. Hauges opplysning om at han aldri vil bidra med å klarlegge noe som helst, er det heller lite som er kommet frem. I tillegg har personer og familier som har bedt om klarhet i enkelt skjebner blitt møtt med taushet og nazibeskyldninger. Mangt og mye av vår krigshistorie er korrigeret og rettet etter hvert som hemmelige arkiver er åpnet. Men dette ene kapitlet er fortsatt mørklagt.

I motsetning til mye annen historie, eksisterer det ingen lukkede offisielle arkiver som handler om likvidasjonene. Hvis noe av dette skal kunne komme frem, må man grave mens de munt-

lige kildene ennå er i live. Dette har Egil Ulateig gjort. Han har forholdt seg til muntlige og skriftlige kilder. For det finnes skriftlige kilder om likvidasjonene. Men det er i dag, femti år etter krigen, hverken særlig modig eller originalt å hevde at denne delen av historieskrivningen må tåle en ny kildegransking. Begge frontene under krigen vil ha hatt motiver for å spre desinformasjon og løgn om faktiske forhold, særlig når det handler om likvidasjoner og drap.

At forlaget valgte å be Hans Fredrik Dahl ta oppdraget som konsulent og ikke f.eks. Hjemmefrontmuseets direktør og historiker Arnfinn Moland, uttrykker i seg selv et veivalg. Ulateigs bok ville ikke ha noen mening om den ikke nettopp skulle riste i tilvante forestillinger. Dahl har en rekke ganger vist seg å innta det samme standpunktet. Moland har ikke det, fordi han har en tilknytning til Hjemmefrontmuseet som gjør det helt meningsløst å kreve det av ham. Moland spiller én rolle i denne debatten, Dahl en annen. For Ulateigs bok var det riktig å velge Dahl til konsulent. Ved en annen utgivelse vil det være riktig å velge f.eks. Moland.

Ett eneste kapittel (av 23) handler om likvidasjonene konkret. Forfatter og forlag var klar over at det her kunne skjule seg feil og misforståelser. Det var ikke til å unngå. Men fordi kildegrunnlaget er sviktende og til og med holdes skjult for kritikere, ville det være bedre å tåle kritikk for enkelte slike feil enn ikke å våge å ta dette opp i full bredde. Noen kritikere hevder at likvidasjoner er feilaktig oppført fordi det i andre bøker om krigen står noe annet. Det var forlaget fullstendig klar over, men ulike lesere og konsulenter pekte på at kilde materialet til slike bøker ikke nødvendigvis er mer sannferdig eller bedre. For å skape debatt og for å få frem et bedre kildetilfang i en situasjon der enkelte forsøker å sette et lokk over historien, ønsket vi å utgi boken. Nå har utgivelsen ikke bare ført til negative anmeldelser. Den meget kritiske historikeren Tore Pryser konkluderer med at utgivelsen tross feil er viktig. Den har også ført til at et stort antall kilder på begge sider har tatt kontakt med forfatteren, forlaget og andre.

Listen over påståtte likvidasjoner er ikke bokens viktigste budskap. Boken stiller til debatt flere andre spørsmål om folkeretten og Hjemmefrontens rett til å ta liv. Det er forbausende at dette ikke blir formål for debatt. Det er

også med undring at vi nå – over femti år etter krigen – ser at enkelte trekker den slutningen at Ulateig nærmest er nazist fordi han inntar et upopulært standpunkt.

«Med rett til å drepe» har skapt debatt om et kapittel i vår krigshistorie som er temmelig lukket. Det er for tjenstfullt i seg selv. Vi trenger slike bøker.